

лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосида тайёрланиши лозим”, деган қоида;

2. Жиноят-процессуал кодекси 99-моддасининг (сўроқ қилинувчининг қайси тилда кўрсатув бера олишини аниқлаш) 2-қисми сифатида қуйидаги қўшимча киритилиши ниҳоятда зарурдир:

“Сўроқ қилинувчи давлат тилида кўрсатув беришни маълум қилса, суриштирувчи, терговчи ва судья, сўроқ қилиш баённомасини сўроқ қилинувчининг хоҳиш-истагига кўра лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосида ёзиши лозим”, деган қоида;

3. Жиноят-процессуал кодекси 375-моддасининг (жиноят иши тамомлангандан кейин ундаги материаллар билан танишиб чиқиш ҳуқуқини таъминлаш) 6-қисми сифатида қуйидаги қўшимча киритилиши айни муддаодир:

“Терговчи процесс иштирокчиларига тақдим этаётган давлат тилидаги иш материалларини процесс иштирокчиларининг хоҳиш-истагига кўра лотин ёзувига асосланган ўзбек алифбосида ёзиб бериши лозим”, деган қоида.

Қайд этиш лозимки, ушбу таклифимизнинг Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексига киритилиши, мамлакатимизда суд-ҳуқуқ тизими соҳасида амалга оширилаётган ислохотларга тўла мос келади. Зеро, гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи судлов иши олиб борилаётган тилни билмасликлари билан боғлиқ ҳуқуқларини чеклаш ва уларнинг процесснинг барча босқичида она тилидан фойдаланиш имконияти билан боғлиқ даражада таъминламаслик жиноят процессуал қонун талабларини жиддий бузиш ҳисобланади.

ЖПКнинг 2-бобида белгиланган принципларнинг қўпол тарзда бузилишига йўл қўйган, дастлабки тергов ёки суд мажлиси давомида уларнинг талабларига риоя этмаган мансабдор шахслар интизомий жавобгарликка тортиладилар. Шу боис дастлабки тергов ва суд муҳокамаси давомида терговчи, прокурор, судья ушбу талабларга, иш мазмунига хос хусусиятлар ҳамда ушбу процессда иштирок этаётган шахсларнинг ўзига хос жиҳатларини инобатга олган ҳолда тўлиқ риоя этишлари шарт. [4, 85-бет]

Шундай қилиб, тилга эътибор – элга эътибор, деганларидек, ҳар қандай жиноят ишлари жараёнлари фаолиятида, жумладан суриштирув, тергов ва суд ҳаракатларини ўтказиш, ҳужжатларни расмийлаштиришда давлат тили, шу билан бирга унда иштирок этаётган шахслар учун қулай ва тушунарли бўлган алифбодан фойдаланишга оид қоидаларни белгилаб бериш, қонун ижодкорлигининг бу соҳадаги муҳим омили эканлигини унутмаслигимиз лозим.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т., 2014. – Б. 62-63.
2. Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро шартномалар: тўплам / Ўзбекча нашрининг масъул муҳаррири проф. А.Х.Саидов. – Тошкент: Адолат, 2004. – Б.42.
3. Европа Кенгаши томонидан 1950 йил 4 ноябрда қабул қилинган.
4. Жиноят процесси принциплари: Ўқув қўлланма / Б.А.Саидов, А.Ш.Умархонов. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИБ Академияси, 2010. – 85 б.

Б.П.Зокиров

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ходими

ИҚТИСОДИЁТ СОҲАСИДАГИ МАНСАБДОРЛИК ЖИНОЯТЛАРИГА ҚАРШИ КУРАШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ: МИЛЛИЙ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

Аннотация: мақолада иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларига қарши кураш бўйича миллий ва хорижий давлатлар тажрибаси, шу жумладан, миллий қонунчилигимизга киритилган сўнгги ўзгартиришлар қиёсий-ҳуқуқий тадқиқ этилган ҳамда ушбу соҳага оид хорижий давлатлар тажрибасидан келиб чиқиб бир қатор таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Таянч сўзлар: иқтисодиёт, тадбиркорлик, мансабдорлик жиноятлари, коррупция, қарши кураш, профилактика, маъмурий тартиб-таомиллар, давлат хизмати, хорижий тажриба.

Резюме: в статье в сравнительно-правовом контексте изучен национальный и зарубежный опыт по противодействию должностным преступлениям в сфере экономики, в том числе последние изменения, внесенные в национальное законодательство; разработан ряд предложений и рекомендаций с учетом опыта зарубежных стран в этой сфере.

Ключевые слова: экономика, предпринимательство, должностные преступления, коррупция, противодействие, профилактика, административные процедуры, государственная служба, зарубежный опыт.

Resume: In article in a comparative-legal context national and foreign experience on counteraction to crimes of official in economical sphere, including, last changes brought in the national legislation is studied, and also a number of offers and recommendations taking into account experience of foreign countries in this sphere are developed.

Key words: economy, businesses, official's crimes, corruption, counteractions, preventive maintenance, administrative procedures, public service, foreign experience.

Мустақилликнинг илк кунларидан бошлаб мамлакатимизда демократик ҳуқуқий давлат ва кучли фуқаролик жамияти қуришнинг умумий стратегиясини амалга ошириш доирасида қонун устуворлигини таъминлаш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш юзасидан қатор чора-тадбирлар изчил амалга ошириб келинмоқда.

Тарихан қисқа давр ичида мамлакатда қонунийлик ва ҳуқуқ-тартиботни таъминлашнинг мустаҳкам ва барқарор институционал ва ҳуқуқий асослари шакллантирилди, иқтисодий жиноятчиликка қарши курашишнинг самарали тизими яратилди ва бу борадаги ишлар изчил давом эттириб келинмоқда.

Сўнгги йилларда иқтисодий жиноятларнинг таркибий қисми сифатида тадбиркорлик фаолияти соҳасида мансабдорлик жиноятларига қарши курашиш ва уларнинг олдини олиш борасида кенг кўламли ислохотлар амалга ошириб келинмоқда. Масалан, Жиноят кодекси 2015 йилда “Тадбиркорлик фаолиятига тўсқинлик қилиш, қонунга хилоф равишда

аралашин билан боғлиқ жиноятлар ҳамда ҳўжалик юритувчи субъектларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига таъовуз қиладиган бошқа жиноятларга оид XIII¹ боб билан тўлдирилиб, унда илк мартаба “Тижоратда пора эвазига оғдириб олиш”, “Нодавлат тижорат ташкилотининг ёки бошқа нодавлат ташкилотининг хизматчисини пора эвазига оғдириб олиш” ва “Нодавлат тижорат ташкилотида ёки бошқа нодавлат ташкилотида мансабдор шахслар томонидан ўз ваколатларини суиистеъмол қилиш” каби қилмишлар учун жиноий жавобгарлик мустаҳкамланди, мансабдор шахслар тоифалари илғор хорижий таърибага мувофиқ такомиллаштирилди, 2016 йилда эса, пул маблағларини ва (ёки) бошқа мол-мулкни жалб этишга доир ноқонуний фаолият учун жавобгарлик белгиланган 188¹-модда билан тўлдирилди.

Бу борада аниқса, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 5 октябрдаги “Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони асосида давлат органлари, аввало, назорат қилувчи органларнинг тадбиркорликни амалга ошириш соҳасида ҳуқуқбузарликларни олдини олиш, бу борадаги тадбирлар самарадорлигини ошириш ва такомиллаштиришга доир комплекс чора-тадбирлар мажмуи ишлаб чиқилиши ўта муҳим қадам бўлди.

Хусусан, иқтисодий жиноятлар содир этиш, шунингдек, тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноқонуний аралашин оқибатида етказилган зарарни аниқлашнинг асосланган ягона мезонлари ва асосларини ишлаб чиқиш вазифаси белгиланди. Бу эса, ўз навбатида, тадбиркорлик субъектлари фаолиятининг қонуний кафолатларини ишлаб чиқишга ва уларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини тиклашнинг ишончли механизмларини яратишга хизмат қилиши билан аҳамиятлидир.

Шунингдек, Фармон асосида тадбиркорлик фаолиятига қонунга хилоф равишда аралашганлик ва тўсқинлик қилганлик, уларнинг фаолиятини асоссиз тўхтатиб қўйганлик учун мансабдор шахсларнинг жавобгарлиги тўғрисидаги қонун ҳужжатлари нормалари талаблари қатъий бажарилишини, шунингдек тадбиркорлик субъектларига етказилган зарарнинг бевосита айбдорлардан ундирилишини таъминлаш бўйича чора-тадбирлар амалга оширилиши белгиланиши ҳам иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларига қарши курашни такомиллаштиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади.

Юқоридаги ҳужжат асосида, коррупция тусидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва профилактика қилишга қаратилган “Коррупцияга қарши курашини тўғрисида”ги ҳамда давлат органлари бошқарув фаолияти ташкил этилишини такомиллаштириш, самарали давлат хизматлари кўрсатилишини таъминлаш ва юридик ва жисмоний шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини амалга оширишнинг замонавий тартиб-таомилларини жорий этишга қаратилган “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида” қонун лойиҳаларининг ишлаб чиқилиши ҳам мамлакатимизда иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш ва уларга қарши

курашнинг самарали тизимини йўлга қўйишда муҳим аҳамият касб этади.

Таъкидлаш лозимки, ушбу чора-тадбирлар энг илғор хорижий давлатлар таърибасига ҳамда халқаро стандартларга мос бўлиб, мамлакатимизда иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш ва уларга қарши курашнинг яхлит ва самарали тизимини яратишга хизмат қилади.

Айни дамда иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш ва уларга қарши кураш самарадорлигини оширишда хорижий мамлакатлар таърибасини ўрганиш ва ушбу давлатлар таърибасидан тегишли хулосалар чиқариш муҳим аҳамиятга эга. Бугунги кунда ушбу соҳадаги жиноятчиликка қарши кураш муаммосига жаҳоннинг ҳар бир мамлакатидан дуч келиш мумкин. Иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг вужудга келиш сабаблари дунё мамлакатларида турлича бўлиб, уларнинг тарихий ривожланиш ҳолати ва ижтимоий-иқтисодий тараққиёт даражаси билан белгиланади. Шу боис иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш ва уларга барҳам беришнинг универсал барча давлатлар учун бир хил бўлган жиноий-ҳуқуқий воситаларини ишлаб чиқишнинг имкони йўқ.

Шундай бўлса-да, чет эл мамлакатларида давлат қурилиши ва бошқаруви соҳасида иқтисодий мансабдорлик жиноятларини фош этиш ва уларга қарши курашнинг самарали тизими ишлаб чиқилган ва йўлга қўйилган. Таъкидлаш лозимки, XX асрнинг 90-йиллари бошидан халқаро ва минтақавий доирада иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларига қарши кураш бўйича шартномалар қабул қилина бошланди. Масалан, Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти томонидан 1997 йил 21 ноябрда қабул қилинган “Халқаро тижорат битимларида хорижий давлатлар мансабдор шахсларини сотиб олишга қарши кураш тўғрисида”ги, Европа Кенгаши Вазирлар қўмитаси томонидан 1999 йил 27 январда қабул қилинган “Коррупция учун жиноий жавобгарлик тўғрисида”ги, БМТнинг “Трансмиллий уюшган жиноятчиликка ҳамда коррупцияга қарши кураш тўғрисида”ги конвенциялари шулар жумласидандир. МДҲ доирасида 2003 йил 15 ноябрда Парламентлараро Ассамблея томонидан “Коррупцияга қарши сиёсатнинг қонунчилик асослари тўғрисида”ги намунавий (модел) қонун қабул қилинган.

Таъкидлаш лозимки, АҚШ, Австрия, Германия, Франция, Швейцария ва бошқа давлатларда мансабдорлик жиноятларини фош этиш бўйича таъриба узлуксиз такомиллашиб бормоқда. Хусусан, ҳозирги вақтда амал қилаётган Шенген ахборот тизими – полиция ахборот-қидирув компьютер тизими Шенген шартномаси бўйича аъзо-давлатлар Европа полицияси ходимларининг шахсларни ва предметларни қидириш бўйича маълумотлар базасига тўғридан-тўғри кириш имконини беради [1, 18-стр].

Иқтисодиёт соҳасида мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш мақсадида бир қанча норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинган АҚШ таърибасига эътибор қаратсак, бу йўналишдаги ишлар фақат XX асрнинг ўрталарига келиб фаол тус олган. Чунончи, 1965 йилда ҳокимият органларидаги давлат хизматчилари ўз вазифаларини қонунга мувофиқ, ҳалол ва сидқидилдан бажариши учун уларнинг ҳуқуқ-атворини белгилайдиган ахлоқ қоидаларини, ҳуқуқ-атвор стандартларини ўрнатиш ҳақидаги Президент

фармойиши қабул қилинди. АҚШ Президентининг мазкур фармойиши олий мартабали ҳукумат амалдорларига ўз “молиявий манфаатлари”нинг ҳолати ҳақида тегишли ҳукумат органига вақти-вақти билан маълумот бериб туриш мажбуриятини юклар эди. Ушбу фармойиш асосида Фуқаро хизмати бўйича комиссия молиявий декларация тақдим этишга мажбур мансабдор шахслар рўйхатини белгилади.

ГФР тажрибасида эса, ушбу тоифадаги жиноятларни олдини олиш мақсадида мансабдорлик жиноятларига таъсирчан соҳаларни аниқлаш ва мазкур соҳаларда ялпи назорат ўрнатиш тартиби белгиланган. Бундан ташқари, мамлакат Марказий банкида давлат хизматчиларини пора эвазига оғдиришда фош қилинган жисмоний ва юридик шахсларнинг маълумотлар базаларини ташкил этилганлигини мансабга боғлиқ жиноятларни олдини олиш борасида энг самарали ташкилий-ҳуқуқий чора-тадбирлар бўлиши мумкинлигини исботлади. Бу уларга янги ном билан ёки бошқа ниқоб остида давлат буюртмаларини олишга имкон бермайди [1, 62-стр].

Муаммонинг юзага келиш омиллари ўрганилганда, давлат ва ҳокимият органлари мансабдор шахслари томонидан содир этилиши мумкин бўлган жиноятларни олдини олиш механизмининг етарлича ташкил этилмаганлиги ҳамда миллий қонунчиликнинг норматив-ҳуқуқий асослари такомиллашмаганлиги умумий жиноятчилик кесимида ушбу турдаги жиноятларни содир этилишига сабаб бўлмоқда.

Жумладан, айбдор шахсларни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати томонидан ҳар йили анъанавий тарзда эълон қилинадиган амнистия актига асосан жиноий жавобгарикдан озод этилишлари ҳақида тушунчага эга эканликлари ва бунинг оқибатида етказилган моддий зарарни қоплашни хоҳламасликларини шу каби муаммолардан бири сифатида кўриш мумкин.

Тўпланган маълумотларига кўра, 2015 йилда жиноий ишга қўл урган 52 мингдан ортиқ шахс дастлабки тергов, суд ва жазони ижро этиш муассасаларидан Олий Мажлис Сенатининг амнистия актига мувофиқ жазодан озод қилинди. Содир этган жинояти оқибатида етказилган моддий зарарни қопламай (432,2 млрд. сўмдан ортиқ), суд ҳукми билан озодлиқдан маҳрум этилган 2800 га яқин фуқаро Ички ишлар вазирлигининг жазони ижро этиш бош бошқармаси муассасаларидан озод этилди. Улар томонидан етказилган моддий зарар эса қопланмай қолган. Ушбу ҳолат, ўз навбатида, мамлакатимизда амнистия актини қўллаш билан боғлиқ тартиб-таомилларни янада такомиллаштиришни тақозо этади.

Хусусан, амнистия актини қўлланилиши юзасидан хорижий давлатлар, шу жумладан, Германия ва Россия Федерацияси тажрибасига мурожаат этсак, уларда ҳам Ўзбекистон Республикаси каби инсонийлик принципларига мувофиқ ногирон, вояга етмаган, қария, аёлларга ва биринчи мартаба ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятларни содир этган шахсларга нисбатан қўлланилишига гувоҳ бўлиш мумкин. Шу билан бир қаторда оғир ва ўта оғир тоифадаги жиноятлар, давлат конституциявий тузумига, миллий хавфсизликка ва иқтисодиёт асосларига қарши қаратилган барча турдаги жиноятларни содир этган фуқароларга нисбатан амнистия акти қўлланилмаслиги қатъий белгиланган (“1941-1945 й.й. Улуғ Ватан урушидаги ғалабанинг 70-

йиллиги муносабати билан амнистия эълон қилиш тўғрисидаги” Россия Давлат Думасининг 2015 йил 24 апрелдаги қарори, 2013 йилги Германиянинг “Рождество амнистияси”).

Етказилган моддий зарарни инobatга олиб ҳамда келгусида бошқа шахслар томонидан мазкур турдаги жиноятларни содир этилишини олдини олиш мақсадида ушбу давлатларда иқтисодиёт асосларига қарши қаратилган жиноятларни содир этган фуқароларга нисбатан амнистия акти қўлланилмайди.

Бундан ташқари, ҳокимият ва бошқарув органларида фаолият олиб борувчи мансабдор шахсларнинг ўз ваколатларидан фойдаланиб давлат мулкани талон-торож қилишларини олдини олишни тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ва ташкилий чора-тадбирлар ишлаб чиқилган. Унга кўра, ҳар йили таҳлил натижаларига асосан давлат мулки талон-торож этилиши мумкин бўлган ҳамда коррупциоген ҳолатлар рўй бераётган давлат идоралари рўйхати тузилиб, мазкур объектлар ва унда хизмат олиб борувчи ходимлари алоҳида назоратга олинади. Шунингдек, мансабдор шахснинг ваколат доиралари, йиллик даромадлари, харажатлари, мол-мулклари ҳисобини юритиш, уларга қўйиладиган чекловлар қонуний тартибга солинган (АҚШнинг “Ҳукуматдаги ахлоқ тўғрисида”ги Қонуни, Россия ва Қозоғистоннинг “Давлат хизмати тўғрисида”ги ва “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида”ги қонунлари). Бу ўз навбатида уларни мансаб ваколатларини суистеъмол қилган ҳолда жиноят содир этишларига шароит яратилишини олдини олади.

Жанубий-Шарқий Осиё мамлакатлари тажрибасида эса, мансабдор шахслар томонидан қонунчилик ва хизмат интизомини бузилиш ҳолатларига қарши кураш ўзининг бир қатор хусусиятлари билан ажралиб туради. Чунончи, ушбу давлатларда мансабдор шахс барча турдаги мол-мулкни қонуний қўлга киритганлигини исботлаб бериш талаби белгиланган, башарти, исботлаб бера олмаса, унинг мол-мулки давлат фойдасига мусодара этилиб, мансабдор шахс қамоққа олиниши мумкин.

Шунингдек, ушбу мамлакатларда қоида тариқасида, ҳукуматдан мустақил, давлат раҳбарига бўйсунувчи “Интизомни текшириш марказий комиссияси” ташкил этилган бўлиб, комиссия томонидан мансабдор шахсларни ҳаракатлари устидан назорат олиб борилади. Улар томонидан йўл қўйилган жиноятлар таҳлил қилиниб, жиноятни содир этилиш сабаблари ва шарт-шароитлари ўрганиб борилади. Ушбу комиссия томонидан амалдаги қонунчилик ижроси устидан доимий мониторинг олиб борилиб, мансабдор шахсларга мансаб ваколатларидан фойдаланиб жиноят содир этишларига шароит яратаётган қонунчиликдаги камчиликлар аниқланади ҳамда уларни бартараф этиш бўйича мамлакат раҳбарига таклиф киритилади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб ҳамда хорижий давлатлар тажрибасини инobatга олган ҳолда қуйидаги хулосаларга келишимиз мумкин:

Биринчидан, иқтисодиёт соҳасидаги мансабдорлик жиноятларининг олдини олиш механизмини норматив-ҳуқуқий жиҳатдан такомиллаштириш, шу жумладан, айрим хорижий мамлакатлар қонунчилигида акс этган мансабдор шахсларни давлат мулкани талон-торож этганлиги учун жиноий жавобгарлик чораларини етказилган

моддий зарарга муносиб тарзда қўллаш орқали самарали натижаларга эришиш мумкин.

Иккинчидан, парламент томонидан эълон қилинадиган амнистия актларида иқтисодиёт асосларига қарши қаратилган жиноятларни содир этган шахсларга нисбатан жиноятлари оқибатида етказилган моддий зарарни қопламаган тақдирда уларга нисбатан ушбу амнистия акти қўлланилмаслигини қатъий белгилаб қўйиш зарур.

Учинчидан, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларида фаолият олиб боровчи мансабдор шахсларнинг фаолиятлари устидан жамоатчилик назоратини ошириш, уларнинг ўз ваколатларидан фойдаланиб давлат мулкни талон-торож қилишларини олдини олиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг “Давлат хизмати тўғрисида”ги ва “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида”ги қонунларини қабул қилиш жараёнини янада жадаллаштириш мақсадга мувофиқ.

Адабиётлар рўйхати:

1. Переводы материалов о практике деятельности правоохранительных органов зарубежных стран. – М., 2000. – №11. – С. 17–24.

2. Сокол В.Ю. Криминалистика в Германии: понятие, система, перспективы. – Краснодар, 2010. – С. 62.

Б.Муминов,

ЎЗР ИИБ Академияси мустақил изланувчиси

МУТАХАССИС ХУЛОСАСИНИНГ ДАЛИЛИЙ АҲАМИЯТИ

Аннотация: мақолада дастлабки терговда мутахассис хулосасидан фойдаланиш муаммолари қайд қилиниб, мазкур муаммоларни ҳал қилиш юзасидан тақлифлар киритилган. Мулоҳазалар натижасида, мутахассис хулосасининг далиллар тўплаш воситаси сифатида моҳияти белгиланган.

Калит сўзлар: жиноят процесси, дастлабки тергов, мутахассис, хулоса.

Аннотация: в статье выдвигаются проблемы использования заключения специалиста в предварительном следствии, рассматриваются возможные пути решения данной проблемы. Путем рассуждений определена сущность заключения специалиста как способа сбора доказательств.

Ключевые слова: уголовный процесс, предварительное следствие, специалист, заключение.

Annotation: an article describes problems of using specialist's conclusion on preliminary investigation, examines possible solutions to tackle this tasks. By reasoning is determined. The matter of specialist's conclusion as method of gathering evidences.

Key words: criminal procedure, preliminary investigation, specialist, conclusion.

Иқтисод тармоқлари қўпайиши билан, иқтисодий жиноятчиликка қарши кураш жараёнида махсус билимларни қўллаш соҳалари ва имкониятлари кенгайиб бормоқда. Сабаби, кўпгина жиноят турларини фақатгина малакали мутахассисларни ўз вақтида жалб қилиш, улар томонидан аниқланган ҳолатларни процессуал тўғри расмийлаштириб, далил сифатида фойдаланиш орқали фош қилиш мумкин.

Кўпгина тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, жиноят процессуал қонунчилигида тафтиш ва ҳужжатли текширув ўтказишда асосий муаммо шундан иборатки, жиноят процессида тафтиш ва ҳужжатли текширув тайинлаш мумкинлиги белгиланган бўлсада, тафтиш ва ҳужжатли текширув жараёни умуман тартибга солинмаган [1, 14-бет.]

Ўзбекистон Республикаси ЖПКда махсус билимларни қўллашнинг 2 турдаги субъекти белгиланган, яъни эксперт ва мутахассис.

Амалдаги ЖПКга асосан тафтишчининг процессуал мавқеи белгиланмаганлиги сабабли у тергов жараёнида амалда мутахассис сифатида қатнашади. Бироқ ЖПКнинг 69-моддасида мутахассис тергов ва суд муҳокамасини ўтказишда далилларни топиш ва мустаҳкамлашда суриштирувчига, терговчига, прокурорга ва судга ёрдам бериш учун чақирилиши, яъни фақат тергов ва суд жараёнида қатнашиши кўзда тутилган. [2. 41 бет.] Бинобарин, ЖПКда мутахассиснинг мустақил процессуал мавқеи ва унинг хулоса бериш ҳуқуқи, шунингдек, мутахассисни сўроқ қилиш тартиби белгиланмаган. РФ ЖПК 80-моддаси 3-қисмига мувофиқ, мутахассис хулосаси – тарафлар томонидан қўйилган саволлар юзасидан мутахассиснинг ёзма равишда билдирган яқуний фикридан иборатлиги белгиланган. Шунингдек, мазкур модданинг 4-қисмида мутахассиснинг кўрсатувлари бу